

5. Armstrong H. Regional Policy / H. Armstrong // The European Union : Economics & Policies / ed. by A. M. El-Agraa. - 6th ed. - Cambridge : Cambridge University Press, 2001. – 390 p.

6. Barnes I. The Enlarged European Union / I. Barnes, P. Barnes. – Longman, 1995. – 266 p.

7. Benz A. The Europeanization of Regional Policies: Patterns of Multi-Level Governance / A. Benz, B. Eberlein // European Public Policy. - 1999. - №6. — 335 p.

8. Piattoni S. Informal Governance in Structural Policy / S. Piattoni // Perspectives on European Politics and Society. – 2006. - №7. – 72 p.

Стаття надійшла до редакції 14.04.2014 р.

O. Savka

EUROPE OF REGIONS – THE MAIN TRENDS OF EU REGIONAL POLICY

The article examines the regional policy of the European Union. The EU interested in reducing regional disparities and supporting peripheral regions. The value of regional policy in the EU is increasing primarily by external factors for the European Union. At the same time the EU is at least exacerbate social problems, but omit slowdown in economic growth in member countries. Problem areas in southern and eastern Europe is unable to speed up economic modernization without means of support within the national and supra-national regional policy. During the activation of a supranational EU regional policy in the 80-90s of the twentieth century, the system of administrative-territorial division of the European countries was quite different. It should note that significant contrasts kept today in the middle of. Increasing the level of GDP per capita in poor areas is the main goal direction key EU regional policy. EU enlargement accompanied not only by his appearance in the economically backward regions, but also increases the number of states with significant "Contrast" in the middle. Even in affluent countries may be poor regions. However, performance in almost all EU countries regulate socio-economic environment built to develop regional development programs to further install them together with the EU.

Keywords: EU regional policy, transformation, interregional problems, NUTS.

РЕЦЕНЗЕНТИ: Пономарьова І.С., д.і.н, проф.; Булик М.В., к.політ.н., доц.

УДК 327.001.73(100)

М.В. Фесенко

ФРАГМЕНТАЦІЯ ТА ІНТЕГРАЦІЯ ЯК ОСНОВНІ МЕГАТРЕНДИ НА ПОЧАТКУ ХХІ СТ.

В статті проаналізовані дві основні тенденції трансформації сучасної міжнародної системи. Фрагментація та інтеграція взаємопов'язані і посилюють одна одну. Суперечливу єдність двох мегатрендів міжнародних відносин американський вчений Дж.Розенау запропонував об'єднати у терміні «фрагміграція». Доказана трансформація інституту національних державств под впливом глобалізації. Визначено прогностичні мегатенденції трансформації системи міжнародних відносин. Встановлено можлива ієрархія багатополісного в першій половині ХХІ в. Доведена визначальна роль США в управлінні міжнародною системою і можливість у найближчому майбутньому зберегти і посилити свої світові позиції.

Ключові слова: інтеграція, фрагментація, фрагміграція, глобалізація, міжнародна система, локалізація, глокалізація, трансформація.

Фрагментація та інтеграція є двома основними мегатрендами ХХІ ст. Вони взаємопов'язані і впливають одна на одну. Суперечливість цих явищ найкраще відображає запропонований Дж. Розенау термін «фрагміграція». Він означає взаємопов'язаність і взаємодоповнювання фрагментації та інтеграції, які найкраще описують сучасні трансформаційні процеси. Американський політолог Дж. Розенау стверджує, що серед багатьох динамік, які змінюють сучасний світ, лише дві групи кластерів виокремлюються як найважливіші - ті, які прискорюють глобалізаційні та інтеграційні процеси, з одного боку, й ті, які просувають локалізацію, децентралізацію і фрагментацію світу, з іншого. Тоді, коли ці полярності спрямовують перебіг подій в протилежні напрямки, вони постійно взаємодіють, викликаючи напругу, з якою міжнародна спільнота повинна боротися.

Термін «фрагміграція» нагадує нам, що глобалізаційні процеси і локалізація мають усі підстави позначатися одним терміном. Саме фрагментація, а не тільки глобалізація є характеристикою нової епохи. Ми можемо бачити прояви цього феномену під час проведення різних самітів. Коли представники розвинутих держав збираються разом для обговорення інтеграційної політики і ведуть переговори, які торкаються нових торговельних угод, їм часто-густо протистоять різні неурядові організації й індивіди, які демонструють свою незгоду та висвітлюють фрагментарну природу цих угод [1, с. 28].

З Дж. Розенау погоджується його колега Ян Кларк, англійський політолог-міжнародник, який вважає, що найбільш характерною рисою сучасності є зростання взаємопов'язаності нових процесів на глобальному рівні одночасно з процесами політичної дезінтеграції. ХХ століття було, таким чином, століттям глобалізації та фрагментації. Ці поняття охоплюють процеси політичних, соціальних, економічних, технологічних і культурних змін. Вони є не тільки міжнародними за своїм характером, а й багаторівневими, та відображені у ступені належності інтернаціоналізму, у конкретних моделях регіоналізму й навіть на рівні державної цілісності [2, с. 203-205].

Епохальні зміни в міжнародних політичних і економічних відносинах наприкінці ХХ ст. обумовили їх глобальну трансформацію та сприяли залученню до цього процесу більшості країн і регіонів світу. В той же час інформаційно-технологічна революція привела до широкого впровадження Інтернету й різновидів телекомунікацій, що поряд з економічними факторами уможливило тісніше спілкування та взаємодію між окремими індивідами, різними соціальними групами, інституціями й численими міжнародними організаціями. Внаслідок цього міждержавні кордони практично в усіх сферах спілкування та співробітництва стали більш транспарентними та прозорими. Таким чином, виникли нові об'єктивні фактори й умови для прискорення та масштабного зростання глобалізаційних процесів.

Закінчення «холодної війни» закономірно зумовило ліквідацію біполярної системи та прискорило формування нової політичної структури світу. В суспільно-політичних і наукових колах багатьох країн світу всі ці зміни не могли не викликати широку дискусію з приводу того, якою стає структура сучасної системи міжнародних відносин – одно полярною чи багатополлярною і, відповідно, яка з них є більш стабільною та функціональною.

У постконфронтаційному світі динамічний поштовх набув комплекс глобальних тенденцій, які не є прямим наслідком ані дво полюсного протистояння, ані його закінчення. Скоріш за все, деякі з них самі зумовили нинішню міжнародно-політичну

трансформацію і продовжують на неї активно впливати. Це актуалізує дослідження тенденцій, що впливають на світовий розвиток, зумовлюючи трансформацію сучасної системи міжнародних відносин в умовах глобалізації. Серед цих найважливіших тенденцій слід, передусім, виділити інтеграцію, фрагментацію, регіоналізацію та демократизацію світу.

Можна також відзначити зростання ролі взаємозалежності світу, причина якого полягає в інтенсифікації спілкування, прискоренні обміну думок, ідей та наукових відкриттів на рівні окремих людей, урядів, урядових та неурядових міжнародних організацій, різноманітних транснаціональних акторів, що стало можливим в умовах бурхливого розвитку технологій та нових тенденцій сучасних глобальних трансформацій.

Характерно в цьому сенсі, що як представники української - О. Білорус і Д. Лук'янченко [3], так і американської школи геополітики – Дж. Розенау [4], П. Бергер, С. Хантінгтон [5] зазначають, що в процесі трансформації сучасної системи міжнародних відносин з дедалі більшою одночасністю та взаємодією виявляють себе дві суперечливі тенденції – глобалізація та локалізація.

Глобалізація й фрагментація пронизують всю історію міжнародних відносин у ХХ ст., їх взаємодією визначаються унікальні особливості окремих періодів історичного розвитку. Процес глобалізації тривав упродовж усього ХХ століття, проте він не був однотипним і незмінним, тому не може бути охарактеризований як такий, що лінійно розвивається, замкнутий та автономний процес – технологічний, економічний або культурний. На переконання автора, глобалізація є комплексною й багатомірною сукупністю процесів, стійко пов'язаних з реаліями міжнародних відносин і практикою діяльності держави, що змінюється [2, с. 203-213].

Неоднозначність та суперечливість глобалізації, на думку представника неоліберальної парадигми трансатлантичної школи міжнародних відносин Р. Робертсона, виражаються в запропонованому ним терміні «глокалізація», який акцентує увагу на взаємопов'язаності та взаємообумовленості глобалізації та локалізації. Під ним розуміється процес, що поєднує тенденції глобалізації та локалізації і ґрунтується насамперед на перерозподілі привілеїв та дискримінації, багатстві й бідності, силі й безсиллі, свободі й залежності. Цей процес означає рестратифікацію світу, тобто створення нової ієрархії світового масштабу, що базується на відмінних від попередніх принципів [6, с. 25-32].

Переконливо доведено, що глобалізаційні процеси зумовлюють зміни у світовій політиці. Принагідно зазначимо вісім взаємопов'язаних динамічних тенденцій, що впливають на глобалізацію і є причиною «фрагментації». Перша – революція навичок, умінь (*skill revolution*). Це поняття означає, що як у розвинутому світі, так і в світі, який розвивається, навички індивідів змінюються таким чином, що їх здатність аналізувати, емоційно переживати та уявляти віддалені події значно збільшується. Трансформація на мікрорівні соціального та політичного життя також має помітні наслідки. Вона підкреслює силу людей і, таким чином, потенцію як людини, так і соціальних кластерів. Друга складається з «організаційного вибуху» – процесу, завдяки якому нові об'єднання швидко, навіть за експонентою, формуються та розповсюджуються. Третя включає поглиблення кризи влади в численних спільнотах і країнах світу. Четверта – зростання людської мобільності, тобто процес, коли люди рухаються з однієї частини світу в інші. П'ята динаміка фокусується на численних технологічних інноваціях. Шоста включає багато процесів, завдяки яким держави, територія і суверенітет набули нових значень. Йдеться про процеси, які де-факто зменшують функціональні та інституціональні можливості держав, тобто нівелюють поняття територіальності,

послабляють суверенітет та роль національних урядів у процесі прийняття політичних рішень [1, с. 200-201].

Попри те, що держави все ще залишаються основними гравцями на світовій арені, перелічені вище тенденції значно зменшили їх можливості контролювати потоки товарів, грошей, людей, ідей, забруднення довкілля і злочинні дії. Внаслідок цього, їх територіальні кордони стали більш прозорі, а суверенітет менш всебічний. Сьома тенденція полягає в тому, що загальні глобальні структури можуть опинитися в стані біфуркації. Поліцентричний світ функціонує іноді кооперативно, а іноді конфліктно, але завжди в тісній взаємодії, тобто разом з державоцентричним світом існує багатоцентричний світ, який складається з численних недержавних акторів. Остання, восьма тенденція – глобалізація національних економік з корпораціями, які прагнуть збільшити свою вагу на світових ринках, переміщуючи свої продуктивні потужності туди, де є дешевша робоча сила та пристосовуючи свої маркетингові стратегії до місцевих культур. Просування неоліберальної економічної політики в багатьох країнах, які протистояли механізмам вільної торгівлі, значною мірою сприяло зростанню соціальної мобільності і революції навичок, не говорячи вже про послаблення держави-нації та укріплення глобальних структур, які зазнають біфуркації. Усі вісім динамічних тенденцій суттєво впливають на форму та зміст міжнародної політики і є джерелом «фрагміграції», яка відчувається на мікро- та макрорівнях [1, с. 200-202].

Таким чином, взаємодія фрагментації та інтеграції може бути визначена як фрагміграція. О.Білорус та Д.Лук'янченко зазначають, що «фрагментаційний динамізм вміщує глибокі наслідки для безпеки індивідуумів, суспільств, держав і глобальної системи. Результатом є турбулентність у світовій політиці - клубок напруженостей, що роблять майбутнє невизначеним і загрожують безпеці людей на всіх рівнях людської організації. Історичний досвід вчить, що стабільність вимагає від усіх сторін обережності і відповідальності. Необхідно визнати, що суперництво, змагання держав є нормальним явищем у відносинах. Але це аж ніяк не перешкоджає ідентифікації спільних, корпоративних або загальних інтересів. Безпека кожної країни залежить не тільки від заходів, що вона сама вживає для власної оборони, але й від міри, яка створює внаслідок цих заходів почуття небезпеки в уяві можливого супротивника» [7, с. 75, 76].

Аналізуючи тенденції трансформації міжнародної системи у контексті глобалізації і фрагментації, варто звернути увагу на точку зору К.Аннана. Він, зокрема, підкреслює: «Нам слід подивитися тверезими очима на те, як діяти спільно задля досягнення наших спільних цілей, тому що багато з проблем, з якими ми зіштовхуємося сьогодні, не можуть бути вирішеними кожною державою окремо. Це не означає необхідності створення світового уряду чи пониження ролі національних держав. Навпаки, треба зміцнювати інститут держави – нації, який базуватиметься на загальних правилах і цінностях» [8].

І все ж, згідно з прогнозами американських вчених, протягом найближчих двадцяти років внаслідок фрагментації, тобто територіального перерозподілу, утвориться більше ста нових держав. Існують й інші прогнози, за якими до середини ХХІ ст. на планеті може налічуватися до п'яти сотень держав.

Інша сторона проблеми фрагментації полягає в тім, що глобалізаційні процеси мають чітко виражені регіональні форми й масштаби. Розглядаючи тенденції трансформації сучасної системи міжнародних відносин, стає очевидним посилення процесу регіональної інтеграції, яка набуває чіткіших рис у порівнянні з тенденцією до глобальної інтеграції. Але ця потужна тенденція не суперечить глобальній інтеграції, в яку держави вступають через регіоналізаційні процеси. Отже, регіоналізація та

фрагментація виступають як об'єднання світу за новими ознаками, правилами та взаємодією. Для прикладу, ЄС, членами якого є двадцять п'ять держав і який є уособленням ідеї вільного переміщення людей, капіталу, робочої сили, незважаючи на інтеграційні процеси, продовжує фрагментуватися задля реалізації інтересів представлених в його складі націй. Прикладом може слугувати Іспанія, де, проголосивши незалежність, одна з його провінцій користується тими ж благами, як і досі. Це свідчить про те, що світ фрагментується задля інтеграції на нових засадах.

Регіоналізація є ще однією характерною тенденцією трансформації системи міжнародних відносин інформаційної доби, яка пов'язується з тим або іншим рівнем інтеграції. З цього приводу заслуговує на увагу позиція англійського вченого А. Шипмана, який вважає, що «глобалізація й локалізація зовсім не різні речі, а дві частини однієї формули для конструктивного використання могутності. Регіоналізм, який їх розділяє, стає ворогом обох процесів» [9, с. 87].

Нова епоха характеризується суперечливою єдністю національного, регіонального і глобального. При цьому перевага глобальних засад забезпечує в підсумку могутність загальнопланетарного розвитку та підвищує рівень конструктивної взаємодії його національних і регіональних складових. Результатом міжрегіонального суперництва повинно стати наростання відцентрових тенденцій у міжнародному житті. В сучасному взаємозалежному світі і, тим більше, у майбутньому тенденція до регіональної інтеграції (а також до зміцнення позицій суверенних держав, які входять до інтеграційного об'єднання), діє як одна із складових ширшого комплексу тенденцій світового розвитку. Хоча й не в повній гармонії, але без суперечності, інтеграція в регіонах вписується у процес глобалізації.

Одночасний розвиток процесів інтеграції та дезінтеграції є однією з визначальних ознак регіональної міжнародної системи. Значення цього процесу перш за все полягає в його структурному впливі - він сприяє процесові консолідації одних держав і утворенню ними «полюсу» регіональної системи, з одного боку, і руйнуванню існуючого альтернативного «полюсу», з іншого. З цієї точки зору регіоналізація є процесом, паралельним глобалізації.

Філософію нового світу визначатиме діалектика двох магістральних тенденцій – глобалізації та децентралізації. Перша з них є наслідком науково-технічної революції, узагальнення економічних інтересів та спроб максимального розширення систем спільної безпеки. Інша пов'язана з дедалі ширшим розумінням тактичної неефективності великих централізованих структур перш за все в економічному сенсі. Єдність цих двох протилежностей приводить до створення якісно нової системи, що ґрунтується на глобальному співробітництві інтегрованих центрів сили, при якому можливості авторитарних державних утворень різко обмежуються.

Для майбутньої системи міжнародних відносин характерною буде нова ієрархія цінностей. Раніше держави прагнули контролю над територією, населенням, промисловим потенціалом тощо. Сьогодні базові геополітичні характеристики втрачають частину свого змісту. На перший план виходить боротьба за вплив у прийнятті стратегічних рішень, у встановленні власного контролю над інформаційними, комунікаційними, фінансовими потоками.

В умовах глобалізації і зростання взаємозалежності істотно змінюється характер протиріч. Замість антагонізмів, які долалися лише в разі знищення одного з учасників, з'являються протиріччя неантагоністичного характеру, причому кількість їх відчутно збільшується. Такі протиріччя складніше урегулювати з огляду на їх кількість та багатомірність. Розпад вертикалі конфліктів привів до їх регіоналізації, і саме регіональні чинники суттєво впливають на розвиток конфліктів. Отже, структура

постбіполярної системи стимулює виникнення і поширення асиметричних конфліктів усіх типів і видів.

Основні тенденції сучасності – глобалізація та регіоналізація – посилюють асиметричні тенденції. Зокрема, ефект «розмивання» державного суверенітету обумовлює збільшення недержавних акторів, які більш ніж держави схильні до використання асиметрії. Асиметричний конфлікт є наслідком структурних змін і каталізатором подальших трансформацій. Він здатен призвести структуру до біфуркації і негативним чином вплинути на безпеку її елементів, але окрім того асиметрія часто є інновацією, що дає можливість виявити нові типи системних протиріч і вчасно їх вирішити і, в цьому сенсі, асиметричний конфлікт здатний сприяти системній стабільності.

Глобалізація, являючи собою центральну тенденцію трансформації сучасної системи міжнародних відносин, супроводжується інтеграційними процесами, або інтеграцією, яка є частиною цього складного і суперечливого процесу та припускає зближення державних учасників, співробітництво між державами у різних сферах і формах. Відповідно виокремлюють й різні види співробітництва. Інтеграція характеризується не просто співробітництвом, а утворенням механізмів міждержавної взаємодії, інституалізацією співробітництва.

Наявність спільних проблем спонукає держави до інтеграції. Так, Й. Фергюссон визначає такі види інтеграції: політична, економічна, науково-технічна (за предметом); глобальна, регіональна, субрегіональна.(за географічним принципом). Співробітництво й інтеграція можуть йти «ушир», внаслідок збільшення кількості учасників процесу, а також «углиб» шляхом інтенсифікації взаємодії у різних сферах [10, с. 201].

Розвиток системи міжнародних відносин кінця ХХ – початку ХХІ ст. обумовив посилення міжнародних контактів, взаємозалежності світу, особливо в економічній галузі, що сприяє інтеграційним процесам та утворенню різновиду міждержавних організацій. З цією взаємозалежністю тісно пов'язане зростання глобальних проблем, для вирішення яких також потрібні узгоджені дії різних держав. Середні та малі держави з метою збільшення свого міжнародного впливу також зацікавлені в інтеграції, тому що об'єднаними зусиллями впливати на міжнародні процеси значно легше, ніж поодинокі.

Слід зазначити, що теоретичне осмислювання інтеграційних процесів починається з середини ХХ ст. і пов'язано, головним чином, з ліберальною традицією, в межах якої склалися дві теоретичні школи (підходи): функціоналізм/неофункціоналізм та федералізм. Д. Мітрані [11, с. 128-142.], засновник функціоналізму, акцентує увагу на розвиткові економічної, соціальної, науково-технічної інтеграції, посуваючи політичну на другий план. Саме політична сфера виявляється найбільш складною і болісною в процесі інтеграції, що видно на прикладі ЄС, де питання спільної зовнішньої політики та політики безпеки залишаються найменш розробленими.

Апологети федералізму – школи, протилежній попередній, навпаки, висунули на перший план політичну інтеграцію, вважаючи, що міждержавні відносини повинні ґрунтуватися на первісній передачі частини повноважень недержавним утворенням. Цей напрям, передусім, акцентує на важливості створення політичних інститутів. Фактично, якщо процес інтеграції у функціоналістів відбувається за принципом «знизу доверху», то у федералістів навпаки – «зверху донизу». Принагідно зазначимо, що в рамках федералізму розвивались ідеї «світового уряду», який нібито повинен об'єднати людей у спільну державу і тим самим зняти з порядку денного міждержавні конфлікти. Уявлення про «світовий уряд» зустріло жорсткий опір з боку багатьох дослідників і

політиків, які підкреслювали необхідність збереження національної і державної незалежності.

Під впливом федералізму функціоналізм набув подальшого розвитку і в сучасній політології існує у вигляді неофункціоналізму. Цей напрям, базуючись на основних положеннях функціоналізму, ввібрав у себе деякі риси федералізму. В неофункціоналізмі пріоритетними є практичні проблеми в галузі охорони здоров'я, технологічних змін, правових та інших питань, які мають неабияке значення для всього людства. При цьому підкреслюється важливість політичних рішень, які сприяють інтеграційним процесам і підштовхують учасників до подальшого об'єднання у сфері економіки. Неофункціоналісти зазвичай використовують розвиток ЄС як модель для ілюстрації своїх теоретичних переконань.

Інтеграційні процеси, як і глобалізація, мають суперечливий характер і чимало негативних сторін, тому що національні інтереси одних держав стикаються з інтересами інших країн, об'єднань, регіонів. При цьому їх учасники перебувають на різних стадіях соціально-економічного розвитку і мають неоднорідні інтереси різних груп всередині країн, які інтегруються.

Для розвитку регіональних інтеграційних процесів необхідна географічна близькість, стабільний економічний розвиток, подібність політичних систем, підтримка громадською думкою інтеграції, відносна однорідність у сфері культури, внутрішня політична стабільність, схожість історичного, соціального розвитку, форм правління, структур державного апарату та економічних систем, приблизно однаковий рівень військового розвитку та ресурсів, усвідомлення загальних зовнішніх загроз і наявність досвіду співробітництва.

Відносини між інтеграційними та дезінтеграційними процесами слід, найімовірніше, розглядати так, як і між глобалізацією та регіоналізацією. Відомо, що світ після закінчення «холодної війни» характеризується перебудовою багатьох внутрішньодержавних і міждержавних відносин. Вона відбувається перш за все шляхом інтеграційних процесів, що особливо чітко видно на прикладі розвитку ЄС, але при цьому не виключає розпаду попередніх зв'язків і утворень. Європейський досвід інтеграції інтенсивно вивчається з метою можливого його застосування в інших регіонах. Проте дослідження та практика показують, що, незважаючи на наявність спільних закономірностей, інтеграційні процеси у кожному окремому випадку мають свою специфіку.

Американський дослідник Р. Гілпін звертає увагу на внутрішні проблеми лідерів глобалізації, на те, що в країнах-чемпіонах виникають великі зони виробництва, які безпосереднім чином страждають від відкриття кордонів конкурентів, здатних виробляти схожі товари з меншими витратами. Мільйони людей зубожіють через розпад традиційних економічних систем та зменшення можливостей урядів їхніх держав їм допомогти. Неоконсерватори незаперечно підкреслюють, що США є країною з ідеалами, що віра Америки в демократію є успадкуванням американської традиції [12, с. 29-32].

Концептуальні виклики, сформовані динаміками змін, «фрагміграцією» та взаємодією на мікро- й макрорівні розділяються двома важливими методологічними дилемами. Перша – це «методологічний територіалізм» – підсвідома звичка досліджувати проблеми в широкому географічному й територіальному контексті. Усі соціальні науки формують свої положення, розробляють свої концепції і виробляють процедури збирання доказів крізь територіальні лінзи. Слабкість методологічного територіалізму стає явною, якщо формулювати проблему в емпіричних термінах. Це насправді так, якщо взяти до уваги такі тенденції: збільшення мобільних телефонів,

телефонних мереж, радіоприймачів, телевізорів, Інтернет-користувачів, кредитних карток, міжнародних обмінних операцій, щорічні транскордонні рухи фондів, 250 багатосторонніх інституцій, 16500 некомерційних і неофіційних транскордонних асоціацій, прискорення глобального потепління, величезне скорочення біологічного різноманіття. Другою методологічною дилемою виступають «фрагміграція» та взаємодії на мікро- й макрорівні, які супроводжуються процесами зворотного зв'язку і, таким чином, ставлять складне питання про те, як досліджувати їх системанотично [1, с. 43].

Багато дослідників міжнародних відносин вважають, що глобалізація загрожує існуванню держави-нації, що вона є фактором послаблення її ролі та потенціалу.

Російський дослідник феномену глобалізації О. Неклеса зазначає, що трансформація суверенної національної держави пов'язана перш за все з феноменом міжнародних регулюючих органів (МРО), з поняттям країна-система і з процесами субсидіарності. Відбувається перерозподіл владних повноважень з національного на транснаціональний рівень, поява нових суб'єктів влади, таких, як глобальна держава, міжнародні регулюючі органи, неформальні центри впливу з надзвичайно високим рівнем компетенції, транснаціоналізація еліт, зрощення політичних і економічних функцій, формування системи стратегічних взаємодій та основ глобального управління. Формується контур владної вертикалі: специфічна глобальна ієрархія, інститут міжнародних регулюючих органів. Показовим прикладом феномену країни-системи чи держави регіону є США, які не вписуються в рамки категорії національної держави. Таким чином, йдеться про певну нову іпостась світового регулюючого органу, яка тісно пов'язується з форматом міжнародних регулюючих органів, дедалі більш обмежуючи їхню діяльність, перебираючи на себе низку відповідних функцій. Держави стикаються з феноменом субсидіарності, тобто добровільного чи змушеного делегування тих чи інших державних повноважень «донизу», на локальний рівень. У м'яких формах це проявилось в підвищенні статусу автономій [13, с. 227, 228, 231, 232].

Держави втрачають свою національну ідентичність, тому що громадське суспільство перестає бачити у державі головну та незамінну форму громадської організації. Посилюється тиск недержавних організацій, кількість яких постійно зростає, так само як і можливості впливати на міжнародно-політичну ситуацію, та соціально-економічний розвиток. Такі організації, як G-8, ЄС, МВФ, ОПЕК, МЕРКОСУР, перебираючи на себе низку функцій міжнародних суб'єктів, обмежують самостійність суверенних держав. Економічна глобалізація, яка характеризується вільним переміщенням капіталу з метою отримання більших прибутків, розмиває національні кордони, держави змушені задля економічної стабільності і прогресу взаємодіяти з міжнародними організаціями, приймаючи їх правила гри.

Тенденція до зростання кількості держав свідчить про те, що кордони держав демарковані з мінімальним урахуванням етнічних та культурних бажань населення і це понукає сили націоналізму до самоствердження. Поки що світ, за визначенням професора С. Бланка, «робить спроби витіснити на узбіччя жажливу дилему вибору між територіальною цілісністю держав та національним самовизначенням» [14, с. 3].

Натомість англійські дослідники П. Хірст та Дж. Томпсон вважають, що спостерігається свідоме зменшення керівного потенціалу держави, особливо на рівні макроекономіки. Проте збереження її ключової ролі не підлягає сумніву, бо тільки вона завдяки співпраці з іншими державами забезпечує умови для здійснення ефективного міжнародного правління. Створення світових і регіональних ринків у сукупності із зростанням нових телекомунікаційних мереж звузило можливості ексклюзивного контролю держави за власною територією. Проте вона зберегла чималий контроль за

населенням: люди менш мобільні, ніж гроші, товари та ідеї, і в певному розумінні залишаються «більш національними», оскільки мають потребу в паспортах, візах, помешканні та професійній акредитації. Тільки національна держава уповноважена виступати від імені населення, яке мешкає на її території [15, с. 410].

Серед тенденцій, які визначають напрям трансформації сучасної системи міжнародних відносин та характеризують сучасну міжнародно-політичну та соціально-економічну картину світу, поряд з глобалізацією можна назвати інтеграцію, регіоналізацію, децентралізацію, фрагментацію та демократизацію. Дискусійним залишається питання щодо суті та змісту глобалізації. В одних дослідженнях наголошується, що глобалізаційні процеси, які супроводжуються інтеграцією, відбуваються поруч з регіоналізацією та фрагментацією, в інших наголошується на паралельному розвитку цих процесів.

Щодо майбутнього політики, Дж. Розенау стверджує, що суперечливі тенденції на шляху до більшої інтеграції і фрагментації будуть зростати прискореними темпами. У всьому світі влада має тенденцію до зростання децентралізації і багато в чому послаблена [1, с. 10]. Нова епоха формується під впливом багатьох факторів і на сучасному етапі розвитку науки неможливо отримати однозначної відповіді на питання, що рухає перебігом подій. У нас відсутні достатні підстави стверджувати, що події глобального масштабу зараз скеровуються саме США, глобалізацією чи капіталізмом.

Список використаної літератури

1. Rosenau J. *The Study of World Politics* / J. Rosenau. – London – New York : Routledge, 2006. – Volume 1: theoretical and methodological challenges. - 301 p.
2. Clark I. *Globalization and fragmentation: International relations in the the twentieth century* / I. Clark. – N. Y. etc. : Oxford university press, 1997. – 220 p.
3. Белорус О. Глобализация и безопасность развития / О. Белорус, Д. Лукьяненко, М. Гончаренко. – К. : КНЭУ, 2002. – 789 с.
4. Rosenau J. *Many Globalizations, One International Relations* / J. Rosenau // *Globalizations*. – 2004. – Vol. 1, № 1. – P. 1-8.
5. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций / С. Хантингтон / пер. с англ. Т. Велимеева, Ю. Новикова. – М. : АСТ, 2003. – 603 с.
6. Robertson R. *Discourses of globalization: Preliminary considerations* / R. Robertson, H. Knodker // *International sociology*. – 1999. – Vol 13, №. 1. – С. 25-40.
7. Білорус О. Г. Глобальні трансформації і стратегії розвитку : моногр. / О. Г. Білорус, Д. Г. Лук'яненко. – К., 1998. – 416 с.
8. Рифы глобализации: взгляд из России. Институт современ. социализма [Електроний ресурс] // 21.05.2001. – Режим доступу: www.nasledie.ru/global/17_4/gr1.htm.
9. Shipman A. *The globalization myth* / A. Shipman. – Cambridge: Icon books ltd., 2002. – 260p.
10. Фергюссон И. Глобальное общество в конце двадцатого столетия / И. Фергюссон // *Международные отношения: социологические подходы*. – М. : Гардарики, 1998. – С. 195-221.
11. Mitrany D. *The Functional Approach to World Organization*. / D. Mitrany // *International Affairs*. – 1948. – July. - P. 128-142.
12. Gilpin R. *The Political Economy of International Relations* / R. Gilpin. – Princeton : Princeton University Press, 1987. – 627 p.

13. Неклеса О. Реконфігурація сучасного світу / О. Неклеса // Економіка знань : виклики глобалізації та України / під заг. ред. А. П. Гальчинського, С. В. Львовичкіна, В. П. Семиноженка. – К., 2004. – С. 216-242.

14. Кононенко С. Теорія міжнародних відносин в системі суспільних дисциплін : антологія творчих досягнень / С. Кононенко. – К. : Інститут світової економіки і міжнародних відносин НАН України, 2004. – Випуск 1. – 319 с.

15. Hirst P. Globalization and the future of the nation state / P. Hirst, G. Tohmpon // Economy and society. – 1995. – Vol.24, №. 3. – P. 408-442.

Стаття надійшла до редакції 22.05.2014

M. Fesenko

FRAGMENTATION AND INTEGRATION AS THE MAIN MEGATRENDS AT THE BEGINNING OF XXI CENTURY

American political scientist Rosenau believes that in today's world of fragmentation and integration processes are interdependent, making a whole (in his terminology – «fragemgration»). Numerous studies of foreign scientists indicate when various grounds and factors influencing the formation and evolution of the modern nation-state. In most cases, the combination becomes especially apparent domestic trend towards decentralization of management, with external friction-rows (globalization and European integration), which lead to the transformation of the political system of the modern state and the shift in the under-standing of statehood in the academic environment.

Conditioned by globalization rapid growth of various members of the international system helps accelerate its transformation and complicates the analysis and the possibility to predict the direction of its development. Together with the states on the transformation of the modern system of international relations is influenced by various intergovernmental and international nongovernmental organizations, multinational corporations, domestic regions. All these actors have very different objective, one positive to support sustainable global development, while other, such as terrorist organizations, their task to destabilize the existing world order. Therefore, changes in the quantitative and qualitative composition of the main participants in today's global political processes causing fundamental transformations in the global political structure

Globalization and fragmentation pervade the entire history of international relations in the twentieth century. Their interaction determined the unique features of different periods of historical development. Globalization continued throughout the twentieth century, but it was not the same type and the same, so it can not be described as being linearly evolving, closed and autonomous process - technological, economic or cultural. According to the author, globalization is a complex and multidimensional set of processes consistently associated with the realities of international relations and practices of the state, that is changing.

Ambiguities and contradictions of globalization, according to the neo-liberal paradigm predtavnyka transatlantic R.Robertson school of international relations, reflected in its proposed term «glocalization», which emphasizes the interconnectedness and interdependence of globalization and localization. It refers to a process that combines the trends of globalization and localization, and is primarily based on the redistribution of privilege and discrimination, wealth and poverty, power and powerlessness, freedom and dependence. This process means restratfcation of world that is creating a new hierarchy worldwide, based on principles different from previousones.

Keywords: *integration, fragmentation, frahmihraion, globalization, the international system, localization, glocalization, transformation.*

РЕЦЕНЗЕНТИ: *Антонюк О.В., д.політ.н, проф.; Трофименко М.В., к.політ.н., доц.*